13/09/2025

Ναυπάκτου Ἱερόθεος: Ἡ Θεολογία τοῦ Σταυροῦ καί ἡ Θεολογία τῆς δόξας – (Theologia crucis-Theologia gloriae)

Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου

Μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἑορτῆς τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ πρέπει νά δοῦμε τήν μεγάλη ἀξία τοῦ Τιμίου Σταυροῦ σέ σχέση μέ τήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ.

- Του Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου Ἱεροθέου

Καί αὐτό διότι στήν Ὀρθόδοξη θεολογία συνδέονται στενά ὁ Σταυρός μέ τήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ ἤ ὅπως λέγεται ἡ theologia crucis μέ τήν theologia gloriae καί δέν μποροῦν νά διασπαστοῦν. Δηλαδή δέν μπορεῖ νά ὑποστηριχθῆ ὅτι ὁ Σταυρός τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἕνα ἁπλό ἱστορικό γεγονός καί ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἕνα ἐσχατολογικό γεγονός, γιατί αὐτό εἶναι μεγάλο θεολογικό λάθος.

Παλαιότερα εἶχε ὑποστηριχθῆ ὅτι ἡ δυτική θεολογία στηρίζεται περισσότερο στόν Σταυρό μέ τήν θεωρία περί ἐξιλεώσεως τῆς θείας δικαιοσύνης μέ τήν σταυρική θυσία τοῦ Χριστοῦ, γι' αὐτό καί ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι Ἐκκλησία τῆς Ἀναστάσεως.

Αὐτό δέν ἰσχύει θεολογικά ἀπό ὀρθοδόξου προοπτικῆς. Βεβαίως, ἡ σχολαστική θεολογία ἔχει ἀναπτύξει τήν θεωρία περί ἐξιλεώσεως τῆς θείας δικαιοσύνης στόν Σταυρό. Αὐτό ἔγινε κυρίως ἀπό τόν Ἄνσελμο Καντερβουρίας τόν 11ο αἰώνα, ὅπως τό ἀνέπτυξε διεξοδικά ὁ Καθηγητής Δημήτριος Τσελεγγίδης. Στό ἐξαιρετικό βιβλίο του μέ τίτλο «Ἡ ἱκανοποίηση τῆς θείας δικαιοσύνης κατά τόν Ἄνσελμο Καντερβουρίας» παρουσίασε τήν ὅλη προοπτική τῆς ἄποψης αὐτῆς.

Οἱ βάσεις τοῦ Ἀνσέλμου Καντερβουρίας, ὅπως ἀναπτύσσεται ἀπό τόν Καθηγητή Δημήτριο Τσελεγγίδη, εἶναι ὅτι ὁ Θεός ἀποτελεῖ τήν «ὑψίστη δικαιοσύνη», πού ταυτίζεται μέ τήν «ἀρχή τῆς τιμῆς τοῦ Θεοῦ», καί τά δύο αὐτά συνδέονται μέ τήν «τάξη τῆς δημιουργίας», ἀφοῦ ὁ Θεός ἔβαλε τάξη στήν δημιουργία, δέν μπορεῖ νά κινηθῆ πέρα ἀπό αὐτήν. Ἐπί πλέον ἡ ἁμαρτία πού διαπράττει ὁ ἄνθρωπος θεωρεῖται «ὡς προσβολή τοῦ Θεοῦ καί ὡς ἀνατροπή τῆς τάξεως τῆς δημιουργίας». Ὅμως, ὁ Θεός «δέν μπορεῖ νά συγχωρήση τόν ἁμαρτωλό ἄνθρωπο», γιατί τότε θά τραυματιζόταν ἡ δικαιοσύνη καί ἡ τιμή τοῦ Θεοῦ. Ὁπότε τίθεται τό ἐρώτημα: «Ἤ ἱκανοποίηση τοῦ Θεοῦ ἤ τιμωρία τοῦ ἀνθρώπου;». Ἔτσι, ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Θεοῦ θεωρεῖται ὡς ἱκανοποίηση τῆς θείας δικαιοσύνης καί ὁ σταυρικός θάνατος συνδέεται στενά μέ «τήν ἀξιομισθία τοῦ Χριστοῦ», ἀφοῦ τόν μισθό πού ἔλαβε ὁ Χριστός ἀπό τόν Πατέρα, ἐπειδή ὁ Υἱός πού πέθανε στόν Σταυρό, ὡς ἀναμάρτητος τόν προσφέρει στούς ἀνθρώπους.

Αὐτή ἡ θεωρία «περί τῆς ἱκανοποιήσεως τῆς θείας δικαιοσύνης» στόν Σταυρό εἶναι ξένη προς τήν ἀρχέγονη καί μεταγενέστερη παράδοση τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Καί ἄν σέ μερικά κείμενα ὑπάρχουν κάποιες φράσεις, ἔχουν διαφορετικό περιεχόμενο ἀπό τήν δυτική θεωρία περί ἐξιλεώσεως τῆς θείας δικαιοσύνης, ἡ ὁποία βασίστηκε σέ φεουδαλιστικά φραγκικά πρότυπα πού ἐπικράτησαν στήν Δύση.

Στήν ὀρθόδοξη θεολογία ὁ Χριστός ἐνηνθρώπησε ἀπό ἀγάπη στόν ἄνθρωπο, ὄχι

γιά νά ἐξιλεώση δῆθεν τήν «τρωθεῖσα δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ», ἀλλά γιά νά νικήση τήν ἁμαρτία, τόν διάβολο καί τόν θάνατο καί νά δώση στόν ἄνθρωπο τόν ἑαυτό Του «ὡς φάρμακο ἀθανασίας» γιά νά θεραπευθῆ. Γι' αὐτό ὁ Χριστός προσέλαβε ὁλόκληρη τήν ἀνθρώπινη φύση γιά νά θεραπεύση τόν ἄνθρωπο, διότι «τό ἀπρόσληπτον καί ἀθεράπευτον», κατά τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Θεολόγο. Ἡ ἐνανθρώπηση δέν ἔγινε γιά νά «θεραπευθῆ ὁ Θεός», ὡσάν νά «πληγώνεται» Αὐτός γιά τήν ἁμαρτία τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά γιά νά θεραπεύση τόν ἄνθρωπο, ἤτοι νά καθαρίση τό κατ' εἰκόνα καί νά τόν ὁδηγήση στό καθ' ὁμοίωση.

Γι' αὐτό στήν ὀρθόδοξη θεολογία συνδέεται στενά τό μυστήριο τοῦ Σταυροῦ μέ τό μυστήριο τῆς Ἀναστάσεως καί τό μυστήριο τῆς Πεντηκοστῆς, δηλαδή ὁ Σταυρός εἶναι καί ἡ δόξα τοῦ Χριστοῦ, κατά τόν λόγο Του «νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱός τοῦ ἀνθρώπου, καί ὁ Θεός ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ» (Ἰω. ιγ΄, 31). Ἔτσι, ἡ θεολογία τοῦ Σταυροῦ (theologia crucis) συνδέεται στενά μέ τό μυστήριο τῆς δόξας (theologia gloriae).

Αὐτό φαίνεται σέ ὅλη τήν ἐκκλησιαστική ζωή, ἀφοῦ ἡ ἄρση τοῦ Σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ μέ τήν ἄσκηση, τήν κάθαρση τοῦ νοῦ, συνδέεται μέ τήν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, μέ τόν φωτισμό τοῦ νοῦ καί τήν θέωση. Ἡ πατερική θεολογία καί ἡ ὑμνογραφία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι γεμάτη ἀπό αὐτήν τήν ὁλοκληρωμένη θεολογία.

Ἀντίθετα μέ αὐτά, πρίν χρόνια ἄρχισαν νά ἐπηρεάζονται καί μερικοί ὀρθόδοξοι θεολόγοι ἀπό δυτικές ἐπιδράσεις καί διασποῦν τό μυστήριο τοῦ Σταυροῦ ἀπό τό μυστήριο τῆς δόξας. Μάλιστα ὑπάρχουν μερικοί πού τονίζουν τά ἐσχατολογικά στοιχεῖα πού ἐκφράζει ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ ἔναντι τοῦ Σταυροῦ πού τόν συνδέουν μέ τήν ἱστορία.

Εἶναι σημαντικό νά δῆ κανείς τό τί ἔλεγαν καί ἔγραφαν γιά τόν Σταυρό καί τήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ τρεῖς σύγχρονοι θεολόγοι, ἤτοι ὁ π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ, ὁ π. Ἰωάννης Ρωμανίδης καί ὁ Μητροπολίτης Περγάμου Ἰωάννης. Διαβάζοντας τίς σκέψεις τους διακρίνει κανείς τήν διαφορά τῆς ὀρθοδόξου θεολογίας καί τῆς ὀρθοδόξου ἀσκητικῆς ἀπό τόν θεολογικό στοχασμό.

Ὁ π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ συνδέει τήν θεολογία τῆς δόξας μέ τήν θεολογία τοῦ Σταυροῦ, δηλαδή ὁ σταυρός εἶναι τό σημεῖο τῆς δόξας. Ὁ Χριστός ὡς ἄνθρωπος πέθανε στόν Σταυρό κατέβηκε στήν ἄβυσσο τοῦ θανάτου καί ὁ θάνατος καταλύθηκε μέ τίς ἀστραπές τῆς δόξας Του. Αὐτή εἶναι ἡ θεολογία τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα μέ τόν ὕμνον «Χριστός ἀνέστη ἐκ νεκρῶν θανάτῳ θάνατον πατήσας».

Τό μυστήριο τοῦ σταυροῦ δέν πρέπει νά ἑρμηνεύται οὔτε μέσα ἀπό τίς ἀπόψεις τοῦ δοκητισμοῦ, ὅτι φαινομενικά σαρκώθηκε ὁ Χριστός, οὔτε κατά τρόπο κενωτικό,

ὅτι ἄδειασε ὁ Χριστός ἀπό τήν θεότητά Του στόν Σταυρό. Καί στίς δύο περιπτώσεις καταλύεται ἡ θεολογία τῆς Δ΄Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὅτι στόν Χριστό ἐνώθηκαν οἱ δύο φύσεις «ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως».

Μέσα στό δόγμα τῆς Χαλκηδόνας κατανοεῖται τό βάπτισμα τῶν Χριστιανῶν ὡς σταύρωση, ταφή καί ἀνάσταση τοῦ ἀνθρώπου. Ὅποιος δέν κατανοεῖ τό μυστήριο τοῦ Σταυροῦ, δέν κατανοεῖ τό μυστήριο τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ π. Ἰωάννης Ρωμανίδης ἀκολουθεῖ τήν διδασκαλία τοῦ π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ, ἀλλά τό ἐπεκτείνει μέσα στήν μυστηριακή καί ἀσκητική-ἡσυχαστική παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Τό μυστήριο τοῦ Σταυροῦ ἑνώνεται μέ τό μυστήριο τῆς Ἀνάστασης καί τῆς δόξας τοῦ Χριστοῦ, τό ὁποῖο συνιστᾶ τήν καταλλαγή τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό, καί τόν κάνει φίλο τοῦ Θεοῦ.

Στό μυστήριο τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ ὑπάρχει ἀντίδοση τῶν ἰδιωμάτων τῶν δύο φύσεων, θείας καί ἀνθρώπινης, καί ὁ φίλος τοῦ Χριστοῦ τό βιώνει διά τῆς καθάρσεως, τοῦ φωτισμοῦ καί τῆς θεώσεως, ὅταν ὁ πιστός μέ τήν δύναμη τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ ἀπελευθερώνεται ἀπό τήν δουλεία τοῦ διαβόλου καί τῆς ἁμαρτίας, καί μεταμορφώνει τήν φιλαυτία σέ φιλοθεῖα καί φιλανθρωπία.

Αὐτό φαίνεται στήν Παλαιά Διαθήκη, κυρίως στήν Καινή Διαθήκη καί στήν ζωή τῶν θεουμένων πέραν του τάφου.

Ὁ καρπός τῆς θεώσεως πού συνδέει τήν ἀγάπη μέ τήν ἀλήθεια δέν εἶναι προιόν ἐπιστημονικῆς, στοχαστικῆς καί διαλεκτικῆς εὐφυΐας, ἀλλά ἀποτέλεσμα τῆς μεθέξεως τοῦ μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ Μητροπολίτης Περγάμου Ἰωάννης ἀπομακρύνεται καί ἀπό αὐτήν τήν διδασκαλία τοῦ π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ καί ἀπό ὅλη τήν Ὀρθόδοξη Παράδοση, ὅπως ἐκφράζεται ἀπό τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καί διασπᾶ τήν θεολογία τοῦ Σταυροῦ ἀπό τήν θεολογία τῆς δόξας. Κρίνει βέβαια τήν δυτική θεολογία πού στηρίζεται μόνον στόν Σταυρό τοῦ Χριστοῦ, ἀλλά ὑποβιβάζει τό μυστήριο τοῦ Σταυροῦ σέ σχέση μέ τήν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ καί τήν ἐσχατολογία, ὅταν κάνει λόγο γιά τήν «ὑπέρβαση τοῦ Σταυροῦ» καί τήν «ὑπέρβαση τοῦ Γολγοθᾶ».

Αὐτό σημαίνει ὅτι δέν κατανοεῖ τό μυστήριο τοῦ Σταυροῦ μέσα ἀπό τό Χριστολογικό δόγμα, ὅπως τό ἐξέφρασε ἡ Δ΄Οἰκουμενική Σύνοδος καί στοχάζεται πάνω σέ αὐτό τό μέγα μυστήριο, ὑποτιμώντας τόν Σταυρό τοῦ Χριστοῦ ἔναντι τῆς Ἀναστάσεώς Του καί τῆς ἐσχατολογίας!!

Ὅποιος δέν ἔχει καταλάβει τό μυστήριο τοῦ Χριστοῦ, στόν Ὁποῖον ἔχουν ἑνωθῆ ἡ θεία καί ἡ ἀνθρώπινη φύση «ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως»,

ὅποιος δέν ἔχει καταλάβει τό τί σημαίνει «ἄρση τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ» ἀπό τούς Χριστιανούς καί τί σημαίνει ὀρθόδοξη ἀσκητική, ὅπως τήν ἑρμηνεύει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς καί οἱ Φιλοκαλικοί Πατέρες, δέν μπορεῖ νά καταλάβη τήν θεολογία τοῦ Σταυροῦ καί τήν θεολογία τῆς δόξας. Ἔτσι, αὐτός εἶναι ἄγευστος τῆς ὀρθοδόξου θεολογίας, ἡ ὁποία διαφοροποιεῖται τόσο ἀπό τήν σχολαστική-προτεσταντική θεολογία, ὅσο καί ἀπό τήν ρωσική θεολογία.

Διαβᾶστε τά κείμενα τῶν τριῶν θεολόγων, τοῦ π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ, τοῦ π. Ἰωάννου Ρωμανίδη καί τοῦ Περγάμου Ἰωάννου Ζηζιούλα